

Historikus adattár

Jehoda Imola könyvének alcíme – *Az orvos- és egészségtudományi szakirodalmi információs rendszer fejlődése* – voltaképp mindent elárul a mű tartalmáról, de sokkal kevesebbet a szerző választott nézőpontjáról, témája földolgozásának módszeréről. Az utóbbiakat ugyanis akként jellemezhetnénk, hogy történeti fejlődésében veszi számba az egyetemes és a magyar kultúrhistoria horizontján az orvoslás szakirodalma gyűjtésének, megőrzésének, földolgozásának, keresésének és szolgáltatásának módszereit, azaz a szinkron és diakrón leírás metódusát párhuzamban, illetőleg váltogatva alkalmazza. A szerző teljes körű képet ad arról, hogyan fejlődtek az orvosi szakkönyvtárak és szolgáltatásaik az ókortól napjainkig, ám ezt a hagyományosnak is mondható történeti tablóképet úgy rajzolja föl, hogy annak minden adata, tényesora, megállapítása – a jelen felé mutatva – korunk orvos- és egészségtudományi információs rendszerének előzményét adja össze.

A faktográf szemléletű, monografikus fölépítésű „historiai adattár” öt fő fejezetre tagolódik, és pedig aszerint, miként lehetett hajdan és lehetséges manapság a fölgyűlt tudományos információt szolgáltatni. Az első részben a szerző történeti fejlődésrajzot ad az orvosi könyvgyűjtemények évezredes múltjáról, az első ránk maradt orvosi szövegekről (a Kr. e. 1550 táján keletkezett ún. Ebers papiruszokról vagy az asszírok agyagtábláiról). Röviden bemutatja az első orvosi dokumentumgyűjteményt, amely *Hippokratészé* volt; képet ad *Galenus* munkásságáról, majd megemlékezik az első honi szakirodalmi munkáról, a XV. századi lőcsei ispotályosrendi pap, *Aranyasi Gellérffy János* pestisről írott értekezéséről, és persze *Pápai Páriz Ferenc Pax corporis*éről. A szerző szinkronban tárgyalja a nemzetközi és hazai orvostörténet könyvtári vonatkozásait a kolostori könyvgyűjteményekben található munkáktól a Pest-Budai Orvosegyesület 1837-ben alapított tékáján át napjainkig, az országos Dokumentumellátási Rendszerben (ODR) részt vevő könyvtárak együttműködéséig. Külön alfejezetben olvashatunk áttekintő igényű ismer-

tetéseket az orvostudományi periodikumokról – országonként és sajtótörténeti nézőpontból, különös tekintettel a hazai szaksajtó kialakulására és terebélyesedésére, a vásárokon árusított „csízióktól” a jelenkori állapotokig, amikor is 176 orvosi szaklap vagy határterületi periodikum jelenik meg Magyarországon nyomtatásban vagy elektronikus formában. A nagyvilágon manapság mintegy tízezer egészségügyi lap jelenik meg, az ezekben föllelhető hatalmas mennyiségű információról aligha lehetne áttekintést nyerni korszerű információs rendszerek alkalmazása nélkül. A kötet további fejezetei éppen ezekről a rendszerekről, típusaikról, alkalmazásukról szólnak.

A szerző mindenekelőtt bemutatja a gyűjtött információk tartalmi föltárásának legkorábbi formáját – ha teszik, műfaját –, a bibliográfiát. Ennek elsője a Kr. u. 3. században élt alexandriai *Kallimakhosz* szisztematikus rendű kézirat-katalógusa volt. A következő korforduló az 1506. évhez köthető, ekkor jelent meg Lyonban az első orvosi szakbibliográfia, amely szerzőik nemzeti-

sege szerint vette számba a korabeli Európa orvosi szakmunkáit. És 1879-től jelenik meg az orvosi szakbibliográfiák ma is élő talán legtekintélyesebb sorozata, az *Index Medicus*. A szakbibliográfiák történetének áttekintése után Jehoda Imola a referálás honi históriáját foglalja össze, megemlítve pl. *Weszprémi István* 1774 és 1787 között kiadott nagyszabású orvoséletrajzát. Az 1960-as években került napirendre a hagyományos szakirodalmi dokumentáció gépi földolgozása, tárgyszavas, lyukkártyás formában, majd megjelent és kibontakozott napjaink szakterülete, az orvostudományi informatika, amelyet a harmadik fejezetben mutat be a szerző. Magyarországon az 1970-es évek elejétől formálódott ki a tájékoztatótudomány, illetve ennek orvosi szakága; megkezdődött a nemzeti bibliográfiák számítógépes előállítás; az Egyesült Államokban kiépült az orvosi könyvtárak visszakereső rendszere (MEDLINE), kialakult a tájékoztatói rendszerek közötti integráció, a számítógépes hálózatok összekapcsolása, amelyhez viszont az ún. bemeneti adatokat, a tartalmi és formai követelményeket nemzetközi méretekben egységesíteni kellett. Hazánkban 1991 óta készülnek számítógépen az orvos- és egészségtudományi bibliográfiák, azóta megfogalmazódtak a korszerű tartalomszolgáltatás kritériumai, megkezdődött az indexelés automatizálása, a szövegek gépi fordítása stb. A szerző sorra-rendre bemutatja a jelentősebb orvostudományi adatbázisokat, jellemzőiket, működésük rendszerét, típusaikat (hálós, hierarchikus, relációs, objektum orientált), tervezésük szempontjait stb. Számba veszi az adatbázisok létrehozásának műveleti sorrendjét, az információ keresésének módjait, jellemzi az orvostudományi adatbázisok legismertebbjeit (multidiszciplináris, interdiszciplináris és szakterületi adatbázisok), és bemutatja korunk elektronikus folyóiratait. Az utolsó előtti fejezet az orvostudományi információ és az internet összefüggéseit világítja meg. Korunkat, az információ korát a korlátlan lehetőségek jellemzik; manapság már interaktív szakmai fórumok működnek, lehetővé válik az archívumokban való kulcsszavas keresés, az interneten való gyors tájékozódás. Praktikus segítségként a szerző számba veszi a fontos nemzetközi és hazai orvosi portálokat, kereső rendszereket és röviden bemutatja használatukat. Az utolsó rész a trendek és prognózisok vázlatát. A jövő fejlődésének irányát az

egyenlő hozzáférés esélyében látja, vagyis az orvosi és egészségügyi információkhoz való korlátlan hozzájutás gyors kialakítását tartja követendő célnak.

Jehoda Imola könyve – mint említettem – adatközlő, faktográf munka, történelmi nézőpontú rendszerező összefoglalás, amely tárgyában a teljesség igényével igazít el. Nem tartalmaz teoretikus vagy módszertani fejtegetéseket, hanem történelmi (diakrón) és leíró (szinkrón) módon ad tablóképet korunk orvostudományi információ-ellátásának évezredes fejlődéséről. Adatok, címek, intézmények, nevek, statisztikák, felsorolás-szerű számbavételek és sűrű szakirodalmi hivatkozások adják össze a kötet textusát. Mondhatnánk tehát, hogy könyve nem „olvasmány”, hanem történelmi adattár, ugyanakkor olyan lendületes stílusú, frappáns szövegezésű, célirányos gondolatmenetű, feszes szerkezetű és közérthető szintézis, amely képes magával ragadni olvasóját.

Mezey László Miklós

Jehoda Imola: Kötéltáblától a világhálóig. Az orvos- és egészségtudományi szakirodalmi információs rendszer fejlődése. – Budapest : Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar, 2004. – 200 p.

A kultusz kutatás könyvtári példája

Néhány éve hazánkban is fokozott figyelem fordul a kultusz kutatás felé. Elsősorban az irodalomtörténészek (*Praznovszky Mihály* kollégánk, *Dávidházi Péter* és mások) jeleskednek, de a nemrég lezajlott (1848–49, Széchenyi, Kossuth, Deák stb.) és a most folyamatban lévő (Rákóczi, Bocskai, Balassi stb.) évfordulók a történészek érdeklődését is újra felkeltették a tárgykör iránt; a néprajztudomány művelői szintén fontos adalékokat publikáltak.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a könyvtárak, a könyvtárosok egy része is felismerte: ezen a téren vannak lehetőségeink és teendőink. Mindenekelőtt a helyismereti gyűjtő- és feldolgozó munka teremtette meg azt az alapot, amire építhetünk; a korábban végzett helytörténelmi vizsgálódások és bibliográfiai tevékenység eredményeire ugyancsak bátran támaszkodhatunk, és rendelkezünk a megfelelő